

I. «Bəşşir» Sözü'nün Morfofonetik və Semantik Təhlili

1. PaNi sistemi üzrə semantikasi

- **bə-** – «bayıra çıxma» funksiyasını daşıyan prefiks.
- **-şş** – «şərt», «qaydalar», «nəticə», «bağlantı» kimi mənaları ifadə edən kök elementi. Bu, həm ərəb «şərt» (شرط), həm də akkad «šartu» 𒍪𒍪𒍪 «müqavilə, şərt» sözləri ilə əlaqəlidir.
- **-rə-ra** – «görmək»

2. Semantik mənası

- «Bəşşir» sözü «şərtin nəticəsini açıqlayan, xəbər verən, elan edən» kimi dərin mənaya malikdir. Bu, həm dinamik, həm də funksional səviyyədə «şərtlərin çatdırılması» deməkdir.
- İndi isə, «bəşşir» sözünün təhlilini oxumağı dayandıraraq, «'amilu» sözünün təhlili ilə tanış olun. Ənənəvi olaraq, «fəaliyyət» kimi tərcümə olunan sözün, əslində bizim dildə olan «amil» (beynəlxalq «factor») sözünün semantikasındakı olduğunu görürük. «'amilu» sözünün də tədqiqatı göstərir ki, «bəşşir» sözünə PaNi sistemi üzrə verilən semantika özünü doğruldur:
  - **amil (factor)** → müqavilə razılaşdırmasına təsir edir
  - **şərt** → müqavilənin predmeti

Beləliklə, hər iki sözün semantikasi bizə *razılaşma, müqavilə* kontekstini göstərir.

Akkad dilində fonetik oxşarlıq

Akkadca “šarūru(m)” (𒍪𒍪𒍪𒍪) – “şərt, müqavilə, siyasi hökm” mənasını verir.

b-š-r kökü ilə **š-r-r** / **š-r** (akkad) arasında səmavi-hüquqi bir əlaqə mümkündür:

- Akkad: (𒍪𒍪𒍪𒍪) *šarūru* → hökm, şərt, akt

- Ərəb: *bəşşir* → həmin hökmü elan edən

- Ərəb: *bəşər* → hökmə tabe olan

Akkad «*šarūru*» sözünə diqqət edin.

“Şərrur” toponiminin etimologiyası:

Akademik rəsmi versiya :

“*Şərrur*” — qədim türkcədə “*şər (şimal-şərq)*” və “*ur (yer, ərazi)*” kimi təhlil olunur.

Ancaq bu izah həm fonetik, həm morfoloji, həm də semantik zəiflik daşıyır — “*ur*” sonluğu bu formada qədim türk toponimlərində nadirdir.

Akkad – Semitik iz

Söz	Dil	Mənası
Šarūru(m)	(𒍪𒍪𒍪𒍪)	akkadca “ <i>hökm, qərar, müqavilə, siyasi akt</i> ”

Šarru (𒍪𒍪𒍪) akkadca “*padşah, hökm edən*”

Šar şumer/akkad dillərində “*kral, hökmranlıq vahidi*” (məs: 1 šar = 3,600)

Beləliklə, “Šarūru” — hökm verilmiş, qərar olunmuş ərazi və ya siyasi qərar mərkəzi mənasına gəlir.

Şərrur = “Qərarla ayrılmış torpaq / hökm ərazisi” – bu, klassik Mesopotamiya terminologiyasına tam uyğundur.

Qurani və semitik paralel olaraq, deyə bilirik ki:

Ərəb dilində “*šar*” (شرع) və “*šarī‘a*” (*şəriət*) — qanun, yol, normativ hökm deməkdir.

Əgər “*bəşşir*” – “*şərti bildirən*”,

və “*bəşər*” – “*şərtə tabe olan*” kimi izah olunursa,

onda “*şərrur*” — “*şərt qoyulmuş yer*” və ya “*qanun hökmü altında olan ərazi*” deməkdir.

Tarixi-coğrafi kontekst:

Naxçıvan və ətraf bölgələr Ubaid, Uruk, Assur və Urartu təsir zonasına daxil olmuşdur (e.ə. IV–I minilliklər).

Şərrur rayonu Araz çayı hövzəsində yerləşir — bu isə semantik və geosiyasi yolların keçid nöqtəsidir.

“Šarūru” kimi sözlər bu coğrafiyada yer adı kimi yaşaya bilərdi.

Geostrateji Mərkəz:

Naxçıvan – Şərur – Mil-Muğan – Anadolu üçbucağı

Bu bölgə təbii dağ silsilələri ilə ayrılmış, lakin kommunikasiya yolları üçün açıq olan bir keçid sahəsidir:

Coğrafi mövqenin rolu.

Zəngəzur silsiləsi Qafqaz ilə Yaxın Şərq arasında dağ baryeri

Araz çayı Sivilizasiya yolları – şərq-qərb karvan yolları

Naxçıvan-İrəvan platosu Qədim şəhərləşmənin və “müzakirə ərazisinin” mərkəzi

Bu ərazi tarixən:

Urartu – Assur – Hurilər – Mannalar – Midiyalar – Əhəmənilər – Partlar – Sasanilər və daha sonra ərəb, səlcuq, monqol və osmanlı hakimiyyətləri arasında kontak və qarşılıqlı əlaqə zonası olmuşdur və böyük ehtimalla da, toponim məhz burdan qaynaqlar.

Naxçıvan – "diplomatiya bölgəsi"

Ən kritik sual: niyə məhz Naxçıvan?

Dağlar və çaylar təbii sərhəd və təhlükəsizlik verir – bu, şərtin elan olunması üçün qorunan zonadır.

Ticarət yolunun dar boğazı — razılaşdırılmadan heç nə keçə bilməzdi.

Qədim yazı mərkəzi və müqavilə bölgəsi – orada yazılı daşlar, ticarət mərkəzləri olmuşdur.

- **Şərur** toponimi heç də təsadüfi deyil;
- Bu adın akkad / semitik kökdən gələn “hökm, qanunla müəyyənləşdirilmiş ərazi” mənasını daşıya bilməsi, akkad dilindəki **Šarūru(m)** (𒍪 𒍪 𒍪) sözünün semantikasi ilə təsdiq olunur.
- Qədim semitik təsir (xüsusilə akkado-urartu təbəqəsi) bu bölgədə toponim səviyyəsində qalıb;
- “Bəşşir” və “bəşər” anlayışları ilə paralel qurulması isə dil və fikir sisteminin sabit, köklü struktura sahib olduğunu göstərir.

Yekun:

Tədqiqatlarımız bir çox təbəqələri bir araya gətirir:

Coğrafi:

Şərur – diplomatik körpü zonası

Tarixi:

Akkad – Urartu – ərəb təsirləri

Semantik:

"Bəşşir", "şər", "şərt", "bəşər" – bir hüquqi-konseptual şəbəkənin hissələridir

Epistemoloji:

Qurandakı bu sözlərin konkret tarixi-coğrafi fonu vardır

وَبَشِّرْ (wa-bashshir)

İzah: "*və bildiriş et*", "*şərti bildirərək açıqlamaq*". Burada bəshshir kökü (ر-ش-ب) — məlumatlandırmaq, xəbər vermək deməkdir, lakin daha dərin anlamda bu, şərtin elan olunması, bir vəziyyətin açılması deməkdir. Söz həm də bəşər (insan) ilə fonetik əlaqəlidir, yəni şərtin çatdırıldığı obyekt (bəşər) kontekstinə daxil olur.